

Дерев'янка С., Горбатенко К. Психологічні ефекти синдрому Доріана Грея. *Чотирнадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції (26 квітня 2024 року, м. Чернігів) / За наук. ред. О. Ю. Дроздова. Чернігів, 2024. Т. 1. С.36-38.*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ СИНДРОМУ ДОРІАНА ГРЕЯ

Термін «синдром Доріана Грея» був вперше презентований у роботах німецького психіатра Б. Брозига (Brosig B., 2001) на початку 21 століття. Назву синдрому було асоційовано з ім'ям головного героя роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея». За сюжетом Доріан панічно боявся старіння та прагнув до вічної молодості та краси. За свідченням сучасних учених ознаки цього синдрому особливо є поширеними серед відомих публічних осіб (співаків, артистів, акторів і т. д.), проте останнім часом відзначається неухильне поширення синдрому серед жителів більшості європейських країн та США. Основні передумови виникнення: вплив мас-медіа щодо стандартів краси; нарцисичний розлад особистості; пріоритет хибних цінностей та неуспішний спосіб подолання кризи середнього віку.

Найбільш виражені симптоми синдрому Доріана Грея: патологічний страх старіння, дисморфофобія, концентрація на своїй зовнішності.

Слід відзначити, що метафора прагнення до молодості та краси є досить популярною у літературі: у казках «Вечірня зірка» Андерсена та арабській «Казці про мудрого Хасана» містяться елементи магії та моральні принципи щодо збереження вічної молодості; у п'єсі Оскара Уайльда «Жовте жіноче обличчя» аналізуються наслідки звернення мрії про молодість; у творі Емми Страуб «Завтра у той же час» ідея повернення молодості та краси супроводжується філософськими роздумами.

Ґрунтуючись на даних наукових джерел та художньої літератури визначимо психологічні ефекти, які характеризують синдром Доріана Грея (Arakelyan H, 2018), (Brosig B, 2020):

1. Психологічні ефекти синдрому Доріана Грея, пов'язані зі статтю та віком – парадоксальні ефекти «сміливого боягуза» та «некрасивої красуні».

Прояви синдрому Доріана Грея у чоловіків та жінок мають свою специфіку та парадоксальний вияв. У чоловіків синдром може виявлятися у підвищеній схильності до ризикованої поведінки – при цьому чоловіки переважно діють за принципом «краще бути попелом, аніж пилом» (тобто «старість – це слабкість, то краще не дожити...»). Жінки з вираженими симптомами синдрому, навпаки, дуже не люблять ризикувати (виняток – новітні косметичні засоби та процедури), вони вкрай обережно ставляться до збереження свого життя та здоров'я (принцип «красива жінка – здорова жінка»).

Поряд із тим, у жінок існує кореляція між вираженістю синдрому Доріана Грея та оцінкою своєї зовнішності – жінки, які вважають себе красивими та привабливими більше схильні до панічного реагування на перші прояви старіння (зморшки, сивина та ін.) й досить тривожно сприймають будь-які погіршення власного зовнішнього виду. Жінки, які не вважають себе красивими та отримують таке ж підкріплення зі сторони інших менше схильні до проявів синдрому (за принципом «нема чого втрачати»).

Також у жінок можна спостерігати зв'язок між проявами синдрому Доріана Грея та емоціями, які вони схильні переживати. Найчастіше це емоції заздрощів («Вона думає, що красива... Ну, я їй покажу...») або гордощів («Я все одно краще, бо особлива...»).

Науковці відзначають, що у різні вікові періоди синдром Доріана Грея може виявлятися як на паталогічному рівні (коли існують глибокі особистісні передумови; самодопомога та самокорекція є не дієвими), так і на акцентуйованому рівні. Щодо останнього рівня існує припущення, що прояви синдрому є нормальними у певні вікові періоди: у підлітковому віці це навіть не вимагає коригування, у більшості випадків проходить саме собою з

дорослішанням та усталенням самооцінки. Складнішою є ситуація у середньому віці: при проблемному подоланні кризи середнього віку може посилюватися тенденція неприйняття своїх зовнішніх вікових змін. Майже всі жінки у середньому віці негативно сприймають ознаки старіння, проте більшість з них успішно долає кризу та обирає пріоритет внутрішніх цінностей. При застряганні на вадах зовнішності у період кризи середнього віку вірогідним стає ризик розвитку депресивних розладів.

2. Психологічні ефекти синдрому Доріана Грея у зв'язку з іншими синдромами – ефект примарі, ефект егоцентризму.

В основі синдрому Доріана Грея досить часто знаходиться раніше сформований синдром Гидкого Каченяти. Цей «синдром у синдромі» метафорично виглядає як примара: у сутінках всі вади мало помітні, якщо помріяти – загалом все ідеально, проте при яскравому світлі – все інакше та неприйнятно.

Симптоми синдрому Доріана Грея можуть бути тісно переплетені з симптомами синдрому Пітер Пена (назва цього синдрому також походить від ім'я відомого літературного персонажу однойменної повісті-казки «Пітер-Пен»). При цьому ведучим стає страх дорослішання – бажання залишатися «дитиною» аби мати час на відпочинок та відновлення. Свої та чужі життєві проблеми можуть ігноруватися, головне – подібатися собі та піклуватися про себе.

Частково синдром Доріана Грея пов'язаний з синдромами «тітки» та «дядька» – залежністю від накопичених з віком настанов, залежностей стосовно свого зовнішнього віку відповідно у жінок та чоловіків (Чабан О., 2021).

3. Психологічні ефекти синдрому Доріана Грея, пов'язані з захисними механізмами психіки – ефект самоомани, ефект самозаспокоєння.

Прогресування синдрому Доріана Грея може спровокувати включення захисної поведінки – це, перш за все заперечення та регресія.

Заперечення може проявлятися у прагненні не помічати ознаки старіння, «молодитися», при нагадуванні про вік – ігнорувати зауваження або

попередження. Такі особи намагаються довести всьому світові – «А я ще нічого...» та бодай що прагнуть сподобатися «просто так», заради настрою.

Регресію супроводжує інфантилізм у поведінці, який приносить значне полегшення у ситуаціях вибору («фарбувати чи не фарбувати волосся», «схуднути чи набрати ваги» і т. д.). Вибір зазвичай робиться випадково – «а, була, не була», «кину монетку» (орел або решка) і т. п. Вдаючись до регресії особи з синдромом Грея досягають ефекту самозаспокоєння («все буде добре»).

Отже, найбільш поширені психологічні ефекти, пов'язані з проявами синдрому Доріана Грея: парадоксальні ефекти «сміливого боягуза» та «некрасивої красуні»; ефект примарі, ефект егоцентризму; ефекти самоомани та самозаспокоєння.

Перспективи подальших досліджень з даного питання вбачаємо в емпіричному вивченні психологічних проявів синдрому Доріана Грея у осіб різного віку та статі.